KOLEKTIV AUTORŮ

Nápadník

na téma globální problémy

lipka
EDIČNÍ CENTRUM

lipka
EDIČNÍ CENTRUM

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace byla vydána v rámci projektu Vzdělávání k udržitelnému rozvoji pro střední školy (CZ.1.07/1.100/14.0151), který byl spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

KOLEKTIV AUTORŮ

Nápadník

Nápadník na téma globální problémy

Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání
Brno 2013

Nápadník na téma globální problémy
© Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2013

ISBN 978-80-87604-50-2

Obsah

Předmluva 7

Aktivita 1: Čím dál, tím líp? 8
Příloha 1: Příběhy cestovatelů a turistů 12
Příloha 2: Vlivy turismu 14

Aktivita 2: Ohniska napětí v Africe 16
Příloha 1: Afrika po 50 letech 20

Aktivita 3: Můžeme ovlivnit klima? 21
Příloha 1: Schéma skleníkového efektu 26
Příloha 2: IPCC text 27
Příloha 3: Jevy a následky 28

Aktivita 4: Pracovní podmínky 29
Příloha 2: Role 34

Aktivita 5: Globální, regionální a lokální dopady turismu 36

CD příloha 45

Předmluva

Publikace, kterou držíte v rukou, je souborem námětů, jež vám mohou posloužit jako inspirace pro výuku vašich předmětů, případně je můžete také doporučit svým kolegům. Jedná se o několik samostatných výukových aktivit, které zastřešuje společné téma – v tomto případě jsou jím globální problémy. Aktivity volně doplňují a rozšiřují výukový program Mobil – co nevyčteme z displeje, jenž z tohoto tématu rovněž vychází a stejně jako tato publikace vznikl v rámci projektu Vzdělávání k udržitelnému rozvoji pro střední školy ve spolupráci s externími autory, kteří mají různé pedagogické zázemí a zaměření a pocházejí z různých koutů České republiky.

Jako vhodné doplnění a rozšíření výukového programu Mobil – co nevyčteme z displeje vám můžeme doporučit zejména aktivity Ohniska napětí v Africe a Pracovní podmínky. Tyto i všechny zbývající aktivity můžete ve výuce použít také zcela samostatně bez návaznosti na výukový program.

Aktivity v této publikaci jsou určeny k výuce na středních školách – respektují délku vyučovací hodiny (45 minut, případně 2x 45 minut) a svým obsahem usnadňují naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově. U každé aktivity najdete přehledně popsanou anotaci, potřebné pomůcky, popis postupu, časové rozvržení i doporučené rozšiřující zdroje.

V rámci projektu vznikly obdobné publikace také pro témata ekosystémové služby, environmentální aspekty potravin a občanská angažovanost.

Přejeme vám inspirativní čtení a příjemnou výuku!

Aktivita 1: Čím dál, tím líp?

Autorka: Anna Fischerová

Anotace

Aktivita nabízí žákům překvapivý pohled na různorodé způsoby trávení dovolených a prázdnin ve spojitosti s environmentálními dopady na navštívený region. Představuje pojmy turistika, cestování, měkký a tvrdý turismus a vysvětluje rozdíly mezi nimi. Vede žáky k uvědomění si pozitivních a negativních vlivů cestování.

Výstupy

Žák:

- definuje důvody a důsledky cestování lidí, ovlivňující místní komunity, ekonomiku regionů i životní prostředí;
- analyzuje a vyhodnocuje různé formy turismu a cestování;
- si uvědomuje vliv cestování na něho samotného.

Zařazení do ŠVP

Aktivita usnadňuje naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově.

GYMNÁZIUM
Vzdělávací oblast / vzdělávací obor
Člověk a příroda / Geografie
Člověk a společnost

Průřezová témata
Environmentální výchova
Osobnostní a sociální výchova
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ
Vzdělávací oblasti a obsahové okruhy
Přírodovědné vzdělávání
Společenskovědní vzdělávání

Průřezová témata
Člověk a životní prostředí

Čas na přípravu: 20 minut
Doba trvání: 90 minut (2 × 45 minut)
Prostor: učebna
Pomůcky: pracovní listy z příloh, mapa světa, tabule

Postup

1. Výlet (15 min), 2. Nové významy (30 min), 3. Řízená diskuze a analýza příběhů (20 min), 4. Reflexe (10 min), 5. Písemné odpovědi a závěrečná diskuze (10–15 min)

1. Výlet

Vyzvěte žáky, aby se zamysleli nad nejlepším výletem, který kdy zažili. Položte jim následující otázky:

- Kde to bylo?
- S kým jste tam byli?
- Jak jste tam jeli?
- Co jste tam dělali?

Nechte je krátce sdílet jejich zážitky ve dvojicích. Poté dejte doprostřed třídy židli (nebo nějaký předmět), která bude znázorňovat místo školy, a žáky požádejte, aby se v prostoru třídy rozmístili jako na mapě. Jejich úkolem bude postavit se tak, aby místo jejich nejlepšího výletu vyjadřovalo poměrnou vzdálenost k místu školy i k ostatním spolužákům (podobně jako na mapě). Žáci musejí spolupracovat, aby úkol splnili prostorově správně. Poté, co všichni žáci zaujmou nějaké postavení, požádejte pár dobrovolníků, aby se o své nejlepší zážitky z cest podělili.
Dále položte žákům otázku:

- Kde jste byli v životě nejdále?

Nebo pokud se obáváte nežádoucího zvýraznění sociálních rozdílů v třídním kolektivu:

- Kam byste se chtěli v životě podívat nejdále?

A opět nechte žáky, aby se rozmístili v prostoru v závislosti na vzdálenosti od místa školy. Pro kontrolu nechte každého odpovědět a vyzvěte je, aby se případně přesunuli, stojí-li vzhledem k ostatním destinacím špatně. Připomeňte žákům, že poměry vzdáleností by měly zhruba odpovídat realitě. Pro kontrolu mějte k dispozici mapu světa.
Žáci by také měli odpovědět na otázky:

- Jak jste tam jeli?
- Jak dlouho jste tam byli?

Nebo:

- Jak byste tam jeli?
- Na jak dlouho byste tam chtěli jet?

Opět dejte možnost dobrovolníkům, aby se podělili o své cestovatelské zážitky.

2. Nové významy

Prozraďte žákům, že téma dnešní hodiny je cestování, a požádejte je, aby formou skupinového brainstormingu vymysleli co nejvíce důvodů, proč lidé cestují. Důvody napište na tabuli nebo o to požádejte některého z žáků.

Vyzvěte žáky, aby utvořili tří- až čtyřčlenné skupinky a rozdejte jim příběhy cestovatelů (příloha 1: Příběhy cestovatelů a turistů). Výsledný počet použitých textů přizpůsobte počtu skupin a jejich úrovni. Úkolem bude posoudit dopad jejich cestovatelské činnosti na životní prostředí, místní oby-

vatele, ekonomiku dané země a na cestovatele samotné.

Vysvětlete, že nyní budou mít žáci 3 nebo 4 minuty na to, aby si přečetli krátký příběh (příloha 1) a doplnili tabulku Vlivy turismu (příloha 2). Na smluvený signál (např. tlesknutí) musejí příběh posunout další skupině po směru hodinových ručiček a proces opakovat, dokud k nim opět nedorazí jejich původní text.

3. Řízená diskuze a analýza příběhů

Vyzvěte žáky, aby na tabuli doplnili k úvodnímu brainstormingu další důvody, proč lidé cestují, pokud z textů zjistili nějaké nové, které předtím neuvedli. Poté pokládejte níže uvedené otázky a zdůrazněte, že žádná odpověď není správná ani špatná. K této aktivitě můžete žákům poskytnout další materiály a informace (příloha 3: Cestování a turismus), případně jiné z vlastních zdrojů.

Doporučené otázky:

- Znáte podobné příklady ze svého okolí? Který je vám nejbližší?
- Které aktivity byste vyhodnotili jako ekologicky nejpříznivější a proč?
- Které jsou naopak nejméně ekologicky příznivé a proč?

Na tabuli přepište, promítněte či žákům nakopírujte tabulku Ekologické stopy dopravy (příloha 4). Pro vysvětlení lze pracovat s texty Cestování a turismus (příloha 3).

Doporučené otázky:

- Které cestovatelské či turistické aktivity mají největší dopad na ekonomiku dané země?
- Jaké to má důsledky?

Vyptávejte se jak na pozitivní důsledky (zaměstnanost, zvýšení životní úrovně atd.), tak na důsledky negativní (rozvoj tvrdého turismu, ztráta identity atd.).

- Jaký vliv mohou mít zmíněné příklady na místní komunity?
- Která z cest podle vás měla nejhlubší dopad na samotné cestovatele? Která naopak nejmenší? Čím je to dáno?
- Dokázali byste vysvětlit rozdíl mezi tzv. „tvrdým“ a „měkkým“ turismem? Najdete v našich příbězích příklady měkkého a tvrdého turismu?

Nakonec žáky vyzvěte, aby se zamysleli a aby každá ze skupinek vybrala jeden příběh cestovatelů, který je podle ní co do svého dopadu nejpříznivější a nejudržitelnější. Žáci by měli dokázat vysvětlit, proč si to myslí.

- Bylo těžké shodnout se a určit konkrétní příklad s jednoznačným dopadem?
- Proč tomu tak bylo?

4. Reflexe

Vraťme se nyní na začátek hodiny, kde jsme vzpomínali na naše nejlepší cestovatelské zážitky. Poslední kolonka v příloze 2 bude patřit osobnímu příběhu každého žáka. Měl by se nyní sám zamyslet nad důvody a různými dopady svojí cestovatelské činnosti a poté srovnat, jak je na tom v porovnání s ostatními příběhy.

Doporučené otázky:

- Je váš nejlepší cestovatelský zážitek totožný s nejvzdálenějším místem, které jste navštívili (chtěli navštívit)? Proč tomu tak je?
- Myslíte si, že „čím dále, tím lépe“?
- Změnil se nějak váš názor? (Máte v tuto chvíli jiný názor než na začátku dnešního programu?)

5. Písemné odpovědi a závěrečná diskuze

Vyzvěte žáky, aby si každý sám vybral jednu až dvě z následujících otázek a zkusil na ně písemně odpovědět:

- Uvažují lidé o své dovolené kriticky? Nežijí v ní příliš rozmařile? Kdo a co tím trpí?
- Musíme o své dovolené skutečně opustit svůj domov?
- Myslíte si, že doceňujeme hodnotu blízkého okolí?

Dobrovolníci své myšlenky mohou opět sdílet s ostatními a vyučující přečte (zdůrazní) nepodstatnější a nejzajímavější odpovědi.

Tipy na vedení a rozšíření aktivity

- Na úvodní aktivitu je třeba vytvořit ve třídě co nejvíce volného prostoru.
- Důležité datum: 27. září – světový den turismu.

Použitá a doporučená literatura

ČIHÁKOVÁ, K. Doprava. In: *Program Ekoškola – Pracovní listy*. Praha: Sdružení TEREZA, 2008.

HOLCOVÁ, M. *Za humny nejsou lvi*. Praha: G plus G, 2003.

LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení*. Brno: Veronica a Hnutí DUHA, 1994.

Globální etický kodex cestovního ruchu [online]. Světová organizace cestovního ruchu [cit. 2013-11-11].
Dostupné z: http://www.eden-czechtourism.cz/files/czech_code_of_ethics.pdf.

Make Travel a Great Experience. Practical Tips for the Global Traveller [online]. World Tourism Organization, 2010 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/maketravelagreatexperience.pdf.

The Responsible Tourist and Traveller [online]. World Tourism Organization [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/responsibletouristbrochureen.pdf.

Význam slova „Ekologická stopa“. *Příroda.cz* [online]. 2004-2014 [cit. 2013-11-11]. ISSN 1801-2787. Dostupné z: http://www.priroda.cz/slovnik.php?detail=172.

Seznam příloh

Publikace

Příloha 1: Příběhy cestovatelů a turistů
Příloha 2: Vlivy turismu

CD

Příloha 3: Cestování a turismus
Příloha 4: Ekologické stopy dopravy

Příloha 1: Příběhy cestovatelů a turistů

Honza byl odjakživa pecivál. Nejraději ležel doma na peci a jen málokdy se z ní nechal vystrnadit. Také se o něm říkalo, že moc rozumu nepobral. Jednoho dne k němu přišel táta a povídá: „Honzo, rosteš nám tu jak dříví v lese! Je čas, aby ses vydal do světa!“ A protože tátovi se neodmlouvá, sbalil si Honza raneček buchet, co mu máma napekla, a vydal se pěšky do světa. Jak to bylo dále, už asi víte, hloupý ale nezůstal…

Jirka a jeho kamarádi z vysoké školy se rozhodli jet do Indie. Protože ale taková cesta obnáší nemalé finanční náklady a protože jsou studenti, rozhodli se využít tři měsíce prázdnin a odjet do Indie stopem. Cestou tak mohou blíže poznat i Írán a Pákistán. Podle nich je to nejlepší cesta, jak blíže poznat místní obyvatele a jejich kulturu. Jídlo a ubytování řeší většinou u místních, ve vlastních stanech a z vlastních zásob, případně občas v hotelu.

Petra a její přítel Tomáš mají oba v zaměstnání dobré postavení. Jsou ale většinu roku velmi vytížení a vzhledem k povaze jejich práce si dovolenou vybírají většinou v zimě. Letos letí na týden na Kubu. Prý tam jsou nádherné pláže a slušné hotely s veškerým vybavením. Petra zajistila ubytování i program u jedné cestovní kanceláře, takže se už nemusí o nic starat. Oba se velice těší, že si odpočinou.

Eva a Martin mají dvě děti: osmiletého Honzíka a pětiletou Terezku. Letos v létě se rozhodli během dvou týdnů objet autem Čechy a ukázat dětem nejznámější přírodní a kulturní památky. Pro děti bude vzrušující i to, že budou spát ve stanu, a když bude teplo, budou se koupat v rybníku, v pískovně nebo v řece. Děti se velmi těší na různé poutě a historické trhy, ale i středověké hrady, v nichž podle legend straší.

Paní Jarmila je v důchodu a celý život velice ráda cestovala a poznávala cizí země, zejména pamětihodnosti. Protože má nyní více času, ráda jezdí na autobusové poznávací zájezdy po Evropě. Má svoji oblíbenu turistickou kancelář, která nabízí poznávací zájezdy, a vždy si zájezdy velice chválí. Loni byla na Sicílii a letos se chystá do Skotska.

Bára je studentka antropologie, lákají ji cizí kraje, ale poznávat chce především jejich obyvatele. Ze zkušenosti ví, že když přijede do dané země jako turistka na pár dní, budou se k ní místní lidé chovat jinak a ona ani nebude mít možnost je opravdu poznat. Bára se rozhodla zapojit se do aktivit dobrovolnické organizace. Loni strávila tři týdny na mezinárodním workcampu v Norsku, kde opravovali venkovskou usedlost. Poznala spoustu nových kamarádů z celého světa a seznámila se s místní komunitou. Letos se přihlásila na dobrovolnický projekt v Tanzánii, kde stráví pět týdnů stavbou nové školy.

Marek je věřící. Jeho diecéze každoročně organizuje pravidelné autobusové zájezdy na poutní místa po celé Evropě. Loni jeli na svatý kopeček u Olomouce, letos se chystá na velkou velikonoční mši až do Vatikánu. Marek je také velkým milovníkem umění, takže se těší na pět dnů strávených ve Vatikánu, na Řím a jeho památky. Ačkoli tam jedou autobusem, považuje Marek tuto cestu za obdobu duchovní poutě, které se vždy vykonávaly pěšky.

Ingrid je úspěšná manažerka mezinárodní marketingové agentury. Její práce ji baví, ale vyžaduje mnoho služebních cest po celém světě, a tak díky neustálým přesunům nemá moc času na rodinu. Cestování ji proto spíše unavuje a nepřináší jí žádné zážitky. Před týdnem se vrátila z konference v New Yorku a nyní je na cestě do Tokia. Většinou si ale žádné z měst nemá šanci důkladně prohlédnout a nejvíce se těší, až si doma odpočine.

Jaroslav a jeho žena Zdena jsou aktivní sportovci. Letošní léto si opravdu užijí. Rozhodli se podniknout desetidenní cestu po Francii na kole. Zdena se těší, že opráší svou francouzštinu, kterou se učila během studií, a Jaroslav se těší na francouzská vína a sýry. Do Bretaně se dostanou vlakem a odtud již budou cestovat jen na kole. Jaroslav už týdny předem studuje mapy a vytipoval zajímavá místa, pamětihodnosti i útulné rodinné penziony, v nichž se budou ubytovávat. Oba doufají, že jim vyjde počasí a že si z cesty přivezou spoustu hezkých fotografií, které pak budou moci ukázat rodině a známým.

Jakub s Katkou žijí s dětmi ve městě, kde mají oba zaměstnání. Nechtějí však, aby jejich děti vyrůstaly jen ve městě, a tak se snaží trávit co nejvíce času na chalupě na Vysočině. Letos si pro děti připravili opravdové překvapení. Na dovolenou pojedou na ekofarmu na Moravu, kde budou bydlet a pomáhat s hospodářskými pracemi. Děti se těší na zvířátka na farmě a Jakub s Katkou jsou rádi, že si aktivně odpočinou a že se děti dozvědí, odkud pocházejí některé potraviny, které si mohou koupit v obchodě.

David strávil mládí potulováním se po lesích kolem Sázavy. Dodnes mu je tam nejlépe, a proto vždy, když může, jede s rodinou na chatu na Sázavě. Dokonce se stal šerifem místní chatové osady Kotlík. Rád se sejde s přáteli večer u ohně s kytarou, je známý jako neúnavný hráč a bavič celé společnosti. Vždy v létě pořádá turnaje v nohejbalu s okolními chatovými osadami a karnevaly pro děti. Letos se těší, že se poprvé vydá na pořádný čundr se svými dětmi a s několika dalšími přáteli. Vezmou si jen spacák, celtu, ešus a pár konzerv a vydají se na pár dní objevovat krásy Posázaví pěšky.

Příloha 2: Vlivy turismu

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Dopravní prostředek						
Délka pobytu						
Vzdálenost						
Důvod cesty						
Dopad na:						
a) životní prostředí						
b) ekonomiku dané země						
c) místní komunitu						
d) cestovatele/turisty						

	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Dopravní prostředek						
Délka pobytu						
Vzdálenost						
Důvod cesty						
Dopad na:						
a) *životní prostředí*						
b) *ekonomiku dané země*						
c) *místní komunitu*						
d) *cestovatele/turisty*						

Aktivita 2: Ohniska napětí v Africe

Autorka: Kateřina Mrázková

Anotace

Aktivita seznámí žáky s nejaktuálnějšími konflikty v Africe. S využitím skupinové práce se zaměří na konflikty ve třech afrických zemích, které se odehrály v 21. století. Určí jejich příčiny, dopady na tamní obyvatelstvo a výsledky (pokud jsou známy). Důraz je kladen na pochopení dopadů konfliktů na místní obyvatele, především na ženy a děti. Žáci se pokusí nastínit, jakou situaci lze v těchto zemích očekávat v budoucnu, a posoudí problematiku z pohledu mezinárodní politiky. Aktivita je (vzhledem ke své závažnosti) určena vyspělému kolektivu žáků.

Výstupy

Žák:

- se seznámí s nejtěžšími a nejproblematičtějšími konflikty, které se odehrávají v Africe;
- o konfliktech diskutuje, vytváří si a vyjadřuje vlastní názory;
- dokáže vysvětlit zřejmé příčiny konfliktů a jejich dopady na tamní obyvatelstvo;
- pochopí vliv vyspělých zemí na zmiňované africké státy – na jejich ekonomiku, sociální poměry, stav životního prostředí apod.;
- se seznamuje s propojeností mezinárodní politiky různých států;
- zkvalitňuje své komunikační a argumentační schopnosti.

Zařazení do ŠVP

Aktivita usnadňuje naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově.

GYMNÁZIUM
Vzdělávací oblast / vzdělávací obor
Člověk a společnost / Občanský a společenskovědní základ, Dějepis, Geografie
Člověk a příroda / Geografie

Průřezová témata
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Multikulturní výchova
Environmentální výchova

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ
Vzdělávací oblasti a obsahové okruhy
Společenskovědní vzdělávání

Průřezová témata
Člověk a životní prostředí
Občan v demokratické společnosti
Člověk a svět práce

Čas na přípravu: 15–20 minut
Doba trvání: 45 minut
Prostor: třída
Pomůcky: atlas světa, pastelky, nakopírované přílohy

Postup

1. Motivační úvod (5 min), 2. Diskuze (5–10 min), 3. Specifikace afrických konfliktů (5–10 min), 4. Expertní týmy (15–20 min), 5. Závěrečná diskuze (5–10 min)

1. Motivační úvod

Vyučující rozdělí žáky do skupin, nejlépe po šesti členech. Žáci si ve skupině přečtou motivační text Afrika po 50 letech (příloha 1). Učitel napíše na tabuli 3 otázky, nad kterými se žáci ve skupinách zamyslí a pomocí článku a vlastních znalostí na ně odpoví:

- Uveďte na základě toho, co jste si právě přečetli, jaké jsou podle vás hlavní příčiny válek, konfliktů a problémů ve většině afrických států.
- Jak mohou tyto konflikty ovlivnit ekonomickou a životní úroveň obyvatel Afriky?
- Mohou tyto konflikty ovlivnit ekonomickou situaci ve světě?

2. Diskuze

Následuje diskuze nad těmito otázkami mezi jednotlivými skupinami. Učitel vždy položí otázku a každá skupina dostane možnost vyjádřit se k ní. Žáci nejprve reagují na odpovědi předchozí skupiny a poté je doplní vlastním názorem (či názorem své skupiny). Učitel řídí a usměrňuje diskuzi, zajímavé postřehy může psát k dané otázce na tabuli.

3. Specifikace afrických konfliktů

V této části budou žáci pracovat ve skupinách. Každá skupina bude mít k dispozici atlas, pastelky, obrysovou mapu afrických států (příloha 2) a rozstříhanou tabulku konfliktů (příloha 3). Úkolem žáků bude určit, o jaký druh konfliktu se jedná: zda o ekonomický, etnický, náboženský, politický (proti vládě a režimu v zemi) či environmentální. Některé konflikty nemusejí být striktně zařazeny jen k jedné skupině. Následně tyto konflikty vyznačí v mapě Afriky a využijí skupinou vypracované informace jako legendy.

4. Expertní týmy

Žáci se pro další práci rozdělí v rámci skupiny do menších skupinek (dvojic). Každá skupinka se stane expertním týmem pro konflikty v jedné zemi. Pracuje se pouze se třemi zeměmi: se Súdánem, Nigérií a Demokratickou republikou Kongo, přičemž každá skupinka dostane text pojednávající o dalších stránkách konfliktu v jedné konkrétní zemi (příloha 4). Text si přečte a následně o něm informuje ve své původní skupině. Všichni žáci ve skupině diskutují nad předloženými problémy a hledají ten, který je podle jejich názoru nejhorší a nejtěžší. Snaží se také rozhodnout, zda by do jednotlivých konfliktů měla zasáhnout vojska OSN nebo NATO.

5. Závěrečná diskuze

Na závěr s žáky souhrnně zobecníme odpovědi na otázky pro jednotlivé konflikty. Žáci by měli vyjádřit stanovisko celé své skupiny.

- Který z uvedených konfliktů považujete za nejhorší pro civilní obyvatele?
- Který z konfliktů je nejhorší z pohledu ekonomického vývoje státu?
- Který z konfliktů může nejvíce ohrozit světovou ekonomiku?
- Který z těchto konfliktů může ohrozit i obyvatele České republiky?
- Týkají se konflikty v Africe i nás?
- Měla by vojska NATO zasáhnout do některého z uvedených konfliktů? Proč?
- Měla by vojska USA zasáhnout do některých z těchto konfliktů?
- V Africe vznikl v červenci 2011 nový stát (s ohledem na místo, kde leží), má šanci na demokratický vývoj?
- Jižní Súdán má obrovská naleziště ropy – může díky tomu v ekonomickém vývoji
- předstihnout severní Súdán?

Tipy na vedení a rozšíření aktivity

- Na mapě, kterou budou žáci vytvářet v rámci specifikace afrických konfliktů, mohou dále doplnit například názvy států, kterých se tyto konflikty týkají, zaznačit města a oblasti, kde se konflikty odehrávají apod.
- První diskuzi lze zkrátit, napsat otázky na tabuli a nechat žáky, aby o nich diskutovali pouze ve skupinách. Pro závěrečnou diskuzi pak lze vybrat například jen otázky 1 až 5.
- Velmi doporučujeme pustit žákům **video věnované situaci v Kongu**, spojené s těžbou koltanu (viz Zajímavé odkazy).

Zajímavé odkazy

Video Congo's Blood Coltan War (v angl., ale s jednoduchými větami), vhodné pro gymnazisty, některé záběry jsou jen pro silnější povahy: http://www.youtube.com/watch?v=Txi4WCyOA8Y

Dokumentární film Krev v mobilech (film je možné objednat a zdarma zapůjčit): www.jedensvet.cz/pit/filmy-materialy/7

Použitá a doporučená literatura

KUŘÍK, B. Ropná smrt nad jihem Nigérie. *Britské listy* [online]. 17. 7. 2006 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://blisty.cz/art/29411.html.

KLICPEROVÁ, L. A ďábel vstoupil do Konga. *Lidé a Země* [online]. 2. 2. 2009 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://www.lideazeme.cz/clanek/a-dabel-vstoupil-do-konga.

KUTILOVÁ, M. *Kongo: Země, kde se rodí počítače* [online]. 28. 7. 2008 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2008072801.

MIHALCO, Z. Ropa deltě Nigeru nepřinesla bohatství. Jen násilí. *Aktuálně.cz* [online]. 17. 9. 2008 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=616283.

Nigeria: Oil and Violence. *AfricaFocus Bulletin* [online]. 18. 12. 2003 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://www.africafocus.org/docs03/nig0312.php.

Rwanda: How the Genocide Happened. *BBC News Africa* [online]. 17. 5. 2011 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13431486.

POLOCHOVÁ, I., ČTK. Padesát let po „roce Afriky“: černý kontinent ovládá korupce, bída a hlad. *iDNES.cz* [online]. 1. 1. 2010 [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/padesat-let-po-roce-afriky-cerny-kontinent-ovlada-korupce-bida-a-hlad-1gw-/zahranicni.aspx?c=A091231_174320_zahranicni_ipl.

PROKOPOVÁ, K. Dárfúr: Příčiny probíhajícího konfliktu. *e-Polis* [online]. AS CPSSU Plzeň, 13. 12. 2010 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/564-darfur-priciny-probihajiciho-konfliktu.html.

Q:A Sudan's Darfur Conflict. *BBC News* [online]. 23. 2. 2010 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3496731.stm.

ŠEDIVÁ, T. Trvale udržitelné komunity v prostředí jižní Afriky – aneb šance pro znevýhodněné obyvatelstvo vzít život do svých rukou. Brno, 2010. Bakalářská práce [online]. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí bakalářské práce Lenka Gulová [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/252982/pedf_b/BP_verze_konecna_a_dokonala.pdf.

ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Kartografie Praha, 2007.

Ohniska napětí. *Geografické rozhledy*. Praha: Česká geografická společnost, 2010/2011, roč. 20.

V každém litru kapka krve [online]. NESEHNUTÍ [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: http://odpor.wz.cz/CLANKY/shell.htm.

Seznam příloh

Publikace

Příloha 1: Afrika po 50 letech

CD

Příloha 2: Obrysová mapa afrických států
Příloha 3: Tabulka konfliktů
Příloha 4: Tři státy

Příloha 1: Afrika po 50 letech

Padesát let po „roce Afriky“: černý kontinent ovládá korupce, bída a hlad

Černý kontinent si letos připomíná významné jubileum – padesát let od takzvaného „roku Afriky“, kdy vyhlásilo nezávislost hned 17 afrických států. Po půlce století je však druhý největší světadíl nejchudším na světě a řada států patří k těm nejnuznějším. Podle OSN přežívá více než třetina obyvatel za méně než dolar denně a na 25 milionů lidí má AIDS.

V roce 1960 panovala v Africe euforie, téměř dvě desítky zemí se zbavily nenáviděných kolonizátorů. Prosperitu světadílu slibovalo jeho ohromné přírodní bohatství. Z Afriky pochází například 80 procent světové produkce platiny, přes 40 procent diamantů, pětina roční produkce zlata a kobaltu. Ročně se tam vytěží přes milion tun mědi a ložiska ropy jsou odhadována na 75 miliard barelů.

Dnes je ale úroveň většiny z 53 zemí nižší než za kolonialismu. Radost ze svobody skončila s prvními vojenskými převraty. Africký kontinent zažil od 60. let asi 250 vojenských pučů – za 50 let zahynulo během převratů, válek a dalších ozbrojených konfliktů téměř deset milionů lidí. Jen genocidu ve Rwandě v roce 1994 nepřežil téměř milion lidí. Posledních 50 let provázelo život v Africe mnoho krvavých občanských válek (třeba v Nigérii, Súdánu, Sieře Leoně či Kongu), spoustu zemí ovládli diktátoři (například Ugandu, Středoafrickou republiku, Rovníkovou Guineu či Zimbabwe), další zase marxistické vlády (Etiopii) a některé státy se prakticky rozpadly (Somálsko). V ekonomicky nejsilnější africké zemi – JAR – vládl dlouhá léta rasistický režim apartheidu. Kontinent zasáhly vlny hladomoru, nemoci AIDS, ale i islamistického terorismu. Gigantických rozměrů tam dosáhla korupce, o demokracii se prakticky přestalo mluvit a mlčelo se i o lidských právech. Politický pluralismus sice oficiálně existuje ve více než polovině zemí Afriky, mnohde je ale demokracie iluzorní.

Afrika ale má i své úspěšné příběhy. Příkladem může jít mnohým třeba ostrov Mauricius nebo jihoafrická Botswana, která patří k nejstabilnějším zemím na kontinentu. Panuje v ní demokracie, nízká míra korupce (země se pravidelně umisťuje v žebříčcích mezi středoevropskými státy) a stát si dobře vede i ekonomicky.

Zdroj: Polochová, ČTK, 2010.

Aktivita 3: Můžeme ovlivnit klima?

Autorka: Kateřina Mrázková

Anotace

V rámci aktivity si žáci připomenou rozdíly mezi pojmy počasí a podnebí (klima) a ujasní si, jaké vlivy působí na změny klimatu, a naopak jak klima ovlivňuje život na Zemi. Žáci se seznámí s aktuálními výzkumy klimatických změn a s jejich možnými důsledky pro život na Zemi. Na základě získaných informací připraví návrh možných opatření, jimiž může lidská společnost, potažmo oni sami ovlivnit obávané změny klimatu a zachovat na Zemi podmínky pro život příštích generací.

Výstupy

Žák:

- pochopí rozdíl mezi pojmy počasí a klima;
- se seznámí s vlivy, které v historii Země ovlivňovaly její klimatické poměry;
- pochopí, čím a jak lidská společnost ovlivňuje současné klima Země;
- si vytvoří souvislosti mezi vlastním způsobem života a jeho dopadem na životní prostředí;
- samostatně odvodí a vytvoří návrh řešení pro změny vedoucí ke zmírnění negativních dopadů lidské činnosti na klima planety Země.

Zařazení do ŠVP

Aktivita usnadňuje naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově.

GYMNÁZIUM
Vzdělávací oblast / vzdělávací obor
Člověk a společnost
Člověk a příroda / Geografie, Biologie

Průřezová témata
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Environmentální výchova

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ
Vzdělávací oblasti a obsahové okruhy
Přírodovědné vzdělávání
Společenskovědní vzdělávání

Průřezová témata
Člověk a životní prostředí

Čas na přípravu: 60 minut (nastudování dostupných tematických materiálů)
Doba trvání: 60 minut
Prostor: třída
Pomůcky: nakopírované přílohy, školní atlasy světa, nástěnná mapa světa, papíry, tužky

Postup

1. Představení základních pojmů – počasí, podnebí (5 min), 2. Co ovlivňuje podnebí (5 min), 3. Změny klimatu a skleníkový efekt (15 min), 4. Změny klimatu v posledních letech (15 min), 5. Příčiny současných změn klimatu (5 min), 6. Co mohu sám změnit? (10 min), 7. Závěrečná diskuze (5 min)

1. Představení základních pojmů – počasí, podnebí

Motivace: *V rámci této aktivity se budeme věnovat změnám klimatu neboli změnám podnebí. Co je to vlastně podnebí? A jak se liší od počasí?*
Hlavní důraz je kladen na pochopení, že počasí je momentální a lokální (týká se dnů či měsíců), zatímco klima je víceméně trvalé a zasahuje větší území. Zjednodušeně řečeno:
Počasí je to, co vidím, když se podívám z okna – slunečno, zataženo, prší, sněží, mrzne, je teplo.
Podnebí je to, co je typické v delším (mnohaletém) časovém úseku, například teplá léta a chladné zimy.

2. Co ovlivňuje podnebí

Motivace: (pomůckou může být nástěnná mapa světa): *Podnebí se v různých částech světa liší. U nás je jiné podnebí než v Itálii. Mohou mít ale některá místa na Zemi podobné klima, přestože se rozkládají například na různých kontinentech?*

Jedná se například o okolí jihoamerické řeky Amazonky a africké řeky Kongo.

Když se podíváte na mapu, mají tato místa (okolí jihoamerické řeky Amazonky a africké řeky Kongo) něco společného?

Klima různých oblastí je ovlivňováno tzv. klimatotvornými neboli klimatografickými činiteli. V některých oblastech jsou podmínky velice podobné, proto můžeme na světě vymezit tzv. podnebné pásy nebo podnebné oblasti.

Učitel rozdělí žáky do skupin (asi na čtyři skupiny). Pomocí mapy podnebných oblastí světa (použijeme atlas) žáci určí, co všechno ovlivňuje podnebí daných oblastí. Zjištěné informace zapíší na papír. Vyučující vyzve jednotlivé skupiny, aby sdělily, k čemu dospěly. Údaje zapíše (učitel či některý žák) na tabuli. V závěru by měly být na tabuli uvedeny hlavní klimatotvorné činitele:

- zeměpisná šířka (od rovníku k pólům)
- vzdálenost daného území od oceánu
- nadmořská výška
- mořské proudy
- sklon zemské osy
- člověk

Pokud na poslední bod do této chvíle žáci nepřišli, napovíme otázkou: Myslíte, že klima může ovlivňovat i lidská populace? A do výčtu klimatotvorných činitelů na tabuli přidáme také člověka. Víte, čím tyto změny člověk způsobuje? Odpovědi od žáků můžeme získat pomocí metody brainstormingu.

3. Změny klimatu a skleníkový efekt

Žáci nadále pracují ve skupinách, případně se mohou jakkoli vystřídat.

Doporučené otázky:

- Myslíte si, že se klima na Zemi někdy v minulosti dramaticky změnilo?
- Tušíte, jaké podněty vyvolaly změnu klimatu v minulosti? A jaké to mělo následky?

Klima na Zemi se v minulosti změnilo již několikrát. Asi nejznámějšími změnami klimatu v minulosti je střídání dob ledových a meziledových. Tyto změny měly také svoje důsledky. V jejich průběhu došlo opakovaně ke změně fauny a flóry na Zemi. Některé zdroje uvádějí, že dokonce až z 95 %! (Je vhodné dohledat si z nejrůznějších zdrojů zajímavé údaje a charakterizovat změny klimatu v minulosti. Pokuste se také říct, jaké důsledky to pro planetu Zemi mělo – viz zajímavé odkazy.)

Doporučené otázky:

- Co je to skleníkový efekt?
- Proč a jak je skleníkový jev pro nás důležitý?
- Jaké znáte skleníkové plyny?

Žáci si prostudují schéma skleníkového efektu (příloha 1), případně další zdroje. Společně s učitelem rekapitulují informace, které se o skleníkovém efektu dozvěděli.

4. Změny klimatu v posledních letech

Každá skupina obdrží IPCC text (příloha 2) a tabulku Jevy a následky (příloha 3) na vyplnění. Žáci si text přečtou, zamyslí se nad otázkami a vyplní tabulku. Poté učitel pokládá otázky:

- Kdyby započatý proces dále pokračoval, jaké následky to může mít?
- Zamyslete se také nad následky pro Českou republiku – mohly by se nás tyto změny klimatu nějak dotknout?

Žáci zapíší všechny svoje nápady a možná vyústění (mohou být i extrémní) celé situace nejprve na papír v rámci svých skupin a poté následuje diskuze, jestli je opravdu možné, aby k popsaným dopadům došlo.

5. Příčiny současných změn klimatu

Žáci ve skupinách nyní sepíší na papír seznam každodenních procesů a činností, k nimž potřebují energii. Společně s učitelem si poté shrnou vše, co sepsali. V případě zájmu žáků si mohou vypočítat za domácí úkol svoji uhlíkovou stopu (viz odkaz na kalkulačku uhlíkové stopy).

6. Co mohu sám změnit?

Hlavní vina za změny klimatu je dávána především lidem. Hlavními producenty skleníkových plynů jsou průmyslové provozy. Na druhé straně je pravda, že každý by rád měl vysokou životní úroveň, a proto se svým způsobem na produkci skleníkových plynů podílíme.

Doporučené otázky:

- Můžete vy sami redukovat vlastní každodenní spotřebu energie?
- Čeho jste ochotni se zřeknout?

Nápovědou může být také krátké video (viz zajímavé odkazy).

7. Závěrečná diskuze

Během diskuze mohou ti, kteří chtějí projevit svůj názor a postoj, sdělit, co by oni sami mohli udělat, aby spotřebovali méně energie, a zmírnili tak změny klimatu. Učitel může napsat nápady žáků na tabuli. Mezi uvedenými body by se mělo například objevit:

- šetřit s energií při topení – zbytečně nepřetápět byty
- pořídit si redukční ventily k radiátorům
- pořídit dobře těsnící okna, kterými neuniká teplo
- nejezdit každý svým autem, ale buď auto plně vytížit, nebo používat MHD
- dopravovat se na kole či na koloběžce
- chodit více pěšky
- používat úsporné spotřebiče
- zhasínat, když odcházíme, a nesvítit zbytečně
- vypínat počítač, když na něm nepracuji
- dávat pozor na nástrahy stand-by (pohotovostního) režimu spotřebičů
- klimatizaci (v bytě i autě) používat velmi obezřetně
- nenechávat nabíječky v síti, jestliže v danou chvíli nic nenabíjejí apod.

Ke snížení emisí CO_2 však můžeme přispět také tím, že:

- zateplíme dům
- budeme nakupovat místní a nikoli z daleka dovážené potraviny
- nebudeme věci vyhazovat a neustále kupovat nové jen kvůli jejich morálnímu zastarání

Existuje celá řada možností, kterými můžeme pozitivně ovlivnit naše společné životní prostředí. Šetření energií je důležité nejen z hlediska oteplování nebo globálních změn klimatu. Když budeme šetřit energií, budeme platit menší účty, některé neobnovitelné zdroje budou čerpány v menším měřítku a podobně. I kdyby se tedy ukázalo, že současné změny klimatu jsou přirozené, má úspora energií svůj velký význam!

Tipy na vedení a rozšíření aktivity

Doporučujeme najít si další atraktivní materiály a případně i videa dokumentující změny klimatu v historii Země a v současnosti (tání ledovců, překvapivá místa lidských sídel v minulosti, zemědělské činnost v oblastech, kde se v současnosti nerealizuje – např. jižní Grónsko apod.).

Zajímavé odkazy

Kalkulačky uhlíkové stopy: http://kalkulacka.zmenaklimatu.cz nebo www.carbonfootprint.com
Stránky o počasí i globálním oteplování: www.meteocentrum.cz

Použitá a doporučená literatura

Dokumenty Mezinárodního panelu pro změnu klimatu [online]. Veronica, 2011 [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: http://www.veronica.cz/?id=245.

IPCC. *Dopady změny klimatu, adaptace a zranitelnost. Shrnutí pro politické představitele* [online]. 2007 [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/pdf/reports-nonUN-translations/czech/ar4-wg2-spm.pdf.

HUSOVÁ, K., JEŘÁBEK, J. Bohouš a Dáša: klima v tísni. Člověk v tísni, o. p. s., 2009. ISBN 978-80-86961-60-6.

KUTÍLEK, M. *Globální oteplování a klimatické změny v minulosti* [online]. Metodický portál RVP, 8. 12. 2004 [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/140/GLOBALNI-OTEPLOVANI-A-KLIMATICKE-ZMENY-V-MINULOSTI.html.

METELKA, L., TOLASZ, R. *Klimatické změny: fakta bez mýtů* [online]. Univerzita Karlova Praha [cit. 2013-10-24]. Dostupné z WWW: http://www.cz.boell.org/downloads/klimaticke-zmeny-web.pdf.

SVATOŇOVÁ, H. a kol. *Integrovaná přírodověda 4 – Počasí a podnebí*. Brno: MUNI Press, 2010. ISBN 978-80-210-5545-2.

Seznam příloh

Publikace

Příloha 1: Schéma skleníkového efektu
Příloha 2: IPCC text
Příloha 3: Jevy a následky

CD

Příloha 4: Metodický list pro učitele

Příloha 1: Schéma skleníkového efektu

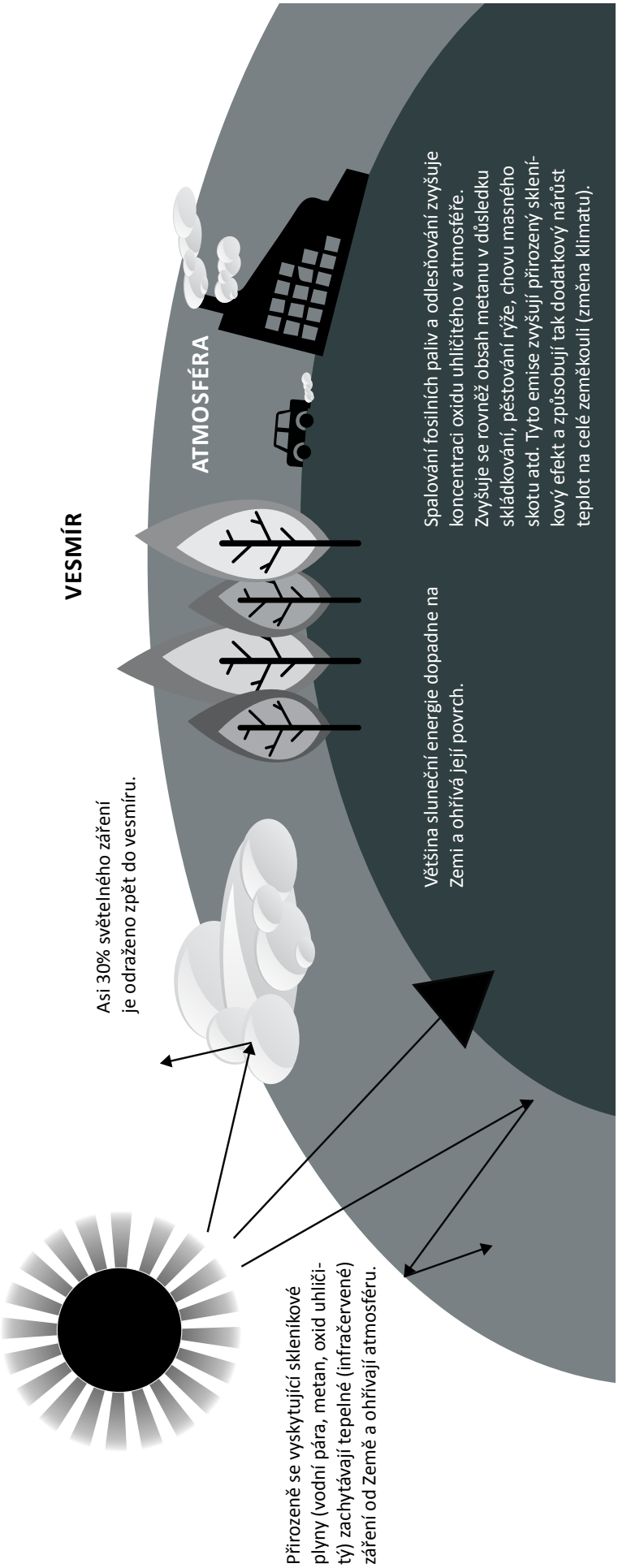

Zdroj: Husová, Jeřábek, 2009

Příloha 2: IPCC text

Jak je v současné době zřejmé z pozorování nárůstu globálních průměrných teplot vzduchu a oceánů, rozsáhlého tání sněhu a ledu a zvyšování globální průměrné výšky mořské hladiny, klimatický systém se otepluje.

- Jedenáct z posledních dvanácti let se řadí mezi dvanáct nejteplejších let od roku 1850.
- Od roku 1850 vzrostly teploty v Evropě o téměř 1 °C.
- Hladina moří se zvyšovala od roku 1961 o 1,8 mm za rok, od roku 2003 o 3,1 mm za rok.
- Pozorování od roku 1961 ukázala, že průměrná globální teplota oceánů se zvýšila do hloubky minimálně 3000 metrů a že oceány absorbují více než 80 % tepla dodaného do klimatického systému.
- Ubývá rozsah sněhu a ledu.
- Od roku 1966 se každoroční rozsah sněhové pokrývky na severní polokouli zmenšil o 10 %.
- V období od roku 1900 do roku 2005 významně narostlo množství srážek ve východních částech Severní a Jižní Ameriky, v severní Evropě a v severní a střední Asii. Naproti tomu v oblasti Sahelu, v oblastech Středozemního moře, v jižní Africe a v částech jižní Asie naopak množství srážek pokleslo.
- V 90. letech 20. století dvojnásobně vzrostl roční výskyt katastrof vyvolaných stavem klimatu.

Zpráva o změnách klimatu dále shrnuje:

- Ve většině oblastí ubývá chladných dní a nocí a také výskyt mrazu se zmenšil.
- Teploty povrchu trvale zmrzlé půdy se zvýšily cca o 3 °C. Maximální rozsah plochy sezónně pokryté zmrzlou půdou se zmenšil o 7 %.
- Změny srážek a výparu: pokles salinity ve vodách středních a vyšších zeměpisných šířek, naproti tomu navýšení salinity ve vodách nižších zeměpisných šířek.
- V tropech a subtropech se prodlužují období sucha.
- Od roku 1970 můžeme pozorovat zvýšený výskyt tropických cyklon v Atlantském oceánu.

Kdyby započatý proces dále pokračoval, jaké následky to může mít? Zamyslete se také nad následky pro Českou republiku – mohly by se nás tyto změny klimatu nějak dotknout? Zapište všechny svoje nápady a možné vyústění (může být i extrémní) celé situace nejprve na papír v daných skupinách a poté bude následovat debata, jestli je opravdu možné, aby k tomuto došlo.

Příloha 3: Jevy a následky

Zpráva IPCC dále uvádí seznam jevů, které s velkou pravděpodobností mohou nastat v důsledku změn klimatu a ohřívání naší planety. Jaké následky by to mohlo mít, kdyby k tomu opravdu došlo?

Jev	Možné následky
Teplejší a méně časté chladné dny a noci ve většině pevninských oblastí	
Teplejší a častější horké dny a noci ve většině pevninských oblastí	
Teplé periody vysokých teplot	
Epizody silných srážek, zvýšení podílu silného deště na celkovém množství srážek	
Zvýšení plochy zasažené suchem	
Zvýšení aktivity intenzivních tropických cyklon	
Zvýšený výskyt extrémně vysoké mořské hladiny	

Aktivita 4: Pracovní podmínky

Autorka: Michaela Rychtecká

Anotace

Pracovní příležitosti a podmínky se v jednotlivých zemích světa značně liší. Sociální výhody, které nám připadají tak samozřejmé, mohou být v jiných státech jen krásnou iluzí. Prostřednictvím pestrých lidských příběhů se žáci seznámí s komplikovanými až drsnými pracovními podmínkami v různých částech světa. Vžívají se do rolí a postav a při závěrečné reflexi přemýšlejí nad příčinami a důsledky těchto nerovnoměrných životních podmínek.

Výstupy

Žák:

- popíše nerovnoměrné pracovní podmínky v různých zemích;
- pojmenuje jejich příčiny a důsledky;
- si uvědomí, v jakém společenském prostředí žije on sám a jak odlišné životní podmínky mohou být v jiné části světa, popř. zda je v jeho možnostech činit něco pro změnu k lepšímu.

Zařazení do ŠVP

Aktivita usnadňuje naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově.

GYMNÁZIUM
Vzdělávací oblast / vzdělávací obor
Člověk a příroda / Geografie
Člověk a společnost / Občanský a společenskovědní základ, Geografie

Průřezová témata
Environmentální výchova

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ
Vzdělávací oblasti a obsahové okruhy
Přírodovědné vzdělávání
Společenskovědní vzdělávání

Průřezová témata
Člověk a životní prostředí

Čas na přípravu: 30–45 minut
Doba trvání: 45 minut
Prostor: třída
Pomůcky: tabule nebo flipchart, fixy nebo silné pastelky, nakopírované přílohy

Postup

1. Výroky (10 min), 2. Příběhy lidí (10 min), 3. Krok vpřed (20 min), 4. Rozbor a reflexe (10 min)

1. Výroky

Učitel vytiskne pracovní list s výroky (příloha 1) na samostatné papíry A4 tak, aby byly texty dostatečně čitelné. Rozmístí je po třídě a vyzve žáky, aby si papíry s výroky postupně obešli, přečetli a zamysleli se nad tím, který z nich jim je nejbližší nebo který je prostě něčím zaujme. Poté se žáci k jednomu vybranému výroku postaví. Učitel vymezí místo i pro ty, kteří se nemohou ztotožnit ani s jedním z výroků.

Jakmile se všichni rozmístí, společně s učitelem se porozhlédnou, u kterého výroku se seskupilo nejvíce žáků, a kde naopak nejméně. Učitel se zeptá těch, kteří se neztotožnili ani s jedním textem, jak by zněl výrok, který by odpovídal jejich představám. Žáci by měli mít dostatek prostoru pro svoje výpovědi – proč si zvolili zrovna ten nebo onen výrok a jaká hodnota je pro ně v pracovním životě důležitá. Hodnoty, které zazní, učitel zapíše na tabuli.

2. Příběhy lidí

Následující aktivita pomůže žákům seznámit se s aspekty práce v různých zemích světa. Jejím cílem je objasnit, že není vždy samozřejmostí žít důstojný život na základě dobře odvedené práce a že ne každý má ve svém životě možnost výběru.
Učitel si připraví rozstříhaný pracovní list s rolemi (příloha 2).

Varianta A

Každý z žáků dostane jednu kartu s rolí. Text karty nesmí nikomu ukazovat, pouze si jej v tichosti přečte. Poté by se měli žáci na chvíli soustředit (mohou si najít svůj koutek, kde se budou cítit nerušeni – sednout si na zem apod.). Jejich úkolem bude vžít se pro tuto chvíli do role, kterou dostali. Učitel bude předkládat otázky a žáci si budou vizualizovat (představovat), do jaké míry se vyslovený problém týká jejich postavy a jak ji prožívá.

Varianta B

Každou z rolí bude mít učitel nakopírovanou dvakrát, takže vždy dvojice žáků bude mít stejnou roli, aniž by o tom věděli. Kvůli kontrole je vhodné, aby každá z těchto dvou sad rolí byla vytištěna na papíru jiné barvy (jedna skupina žáků má tedy karty např. na bílém papíru, druhá skupina na žlutém). Může také dojít k tomu, že učitel rozdělí jen polovinu rolí, které má k dispozici, což nemusí být na závadu – urychlí to průběh aktivity.

Učitel čte klidným hlasem následující otázky a po každé z nich se na chvíli odmlčí, aby měli žáci čas vytvořit si ve své mysli konkrétní představu o své roli (aby se vžili do její situace).

Otázky:

- Máte práci?
- Co každý den ve své práci děláte?
- Máte ji rádi?
- Zbývá vám vedle práce ještě čas na rodinu, koníčky, dostatek spánku?
- Co vás ve volném čase baví?
- Jste spokojeni s výší svého platu?
- Stačí vám vydělané peníze na pokrytí běžných nákladů za bydlení, jídlo, každodenní cestování, oblékání, lékaře a podobně?
- Chcete ve své práci zůstat?

3. Krok vpřed

Pro variantu A

Požádejte žáky, aby se postavili jeden vedle druhého do řady (jako na startovní čáře) a karty drželi v ruce.

Pro variantu B

Na počátku této aktivity učitel žákům prozradí, že vždy dva z nich mají stejnou roli, jen se neví, kteří to jsou. Skupina žáků s rolemi na bílém papíru se seřadí na „startovní čáře“. Skupina se žlutými rolemi se posadí a má za úkol průběh aktivity bedlivě sledovat. Bez jakéhokoli komentáře se pokouší odhadnout, který ze spolužáků má stejnou roli jako on sám. Na svůj úsudek bude později dotázán.

Hráčům na startovní čáře učitel sdělí, že nyní bude předčítat výroky popisující různé situace nebo události. Pokaždé, když budou s výrokem souhlasit (ve své roli), udělají krok vpřed. V opačném případě by měli zůstat stát na místě (ANO = krok vpřed, NE = zůstat na místě). Na všechny výroky nemusejí najít v textu své karty odpověď. Je na jejich uvážení, jestli pro jejich příběh platí spíše odpověď ano, nebo ne. Učitel postupně předčítá výroky. Mezi jednotlivými výroky se na chvíli odmlčí a poskytne všem dostatek času na to, aby se rozhodli, zda postoupit vpřed. Měli by také srovnávat svoji pozici s ostatními.

Seznam výroků

(Podle situace a prostoru ve třídě je možné vybrat jen některé.)

- Mám rád/a svoji práci.
- Ještě nikdy jsem se nedostal/a do vážných finančních problémů.
- Sám/sama jsem si zvolil/a své zaměstnání.
- Myslím, že za svoji práci jsem přiměřeně ohodnocený/á.
- Já i moje rodina máme dost všeho, co potřebujeme, nemíváme hlad.
- Vydělané peníze mi umožňují žít důstojný život.
- Když jsem v práci, cítím se dobře, bezpečně.
- Někteří z mých kolegů jsou i mými přáteli.
- Když se mi v práci něco nelíbí, nemám problém říci to šéfovi. Můžu se spolehnout, že se pokusí hledat řešení.
- Kdybych si přál/a změnit svoji práci, můžu.
- Předpokládám, že v práci budu moci zůstat, dokud budu chtít a potřebovat.

Po skončení této aktivity se žáci rozhlédnou kolem sebe, aby si uvědomili svoji konečnou pozici a srovnali ji s ostatními. (Při variantě B, zůstává skupina žáků s bílými kartami stále na svých závěrečných pozicích, aby členové žluté skupiny mohli uhodnout, kde stojí jejich „dvojník“. V případě varianty A je možné posadit se například do kruhu.)

Před následujícím rozborem učitel žáky požádá, aby „vystoupili“ ze svých rolí. Měli by dostat chvíli času na odreagování.

4. Rozbor a reflexe

Následná reflexe pocitů a rozbor aktivity jsou velmi důležité. Učitel se žáků ptá:

- Bylo obtížné vžít se do vaší role?
- Jak jste se během aktivity cítili, když jste udělali krok vpřed, nebo naopak, když jste zůstali stát na místě?

Následuje diskuze o pocitech, které aktivita vyvolala. Žáků, kteří postoupili nejvíce dopředu, se učitel ptá, u kterých otázek nepostoupili, a žáků, kteří zůstali nejvíce vzadu, se naopak ptá, u kterých otázek udělali krok vpřed.

- Dokázali byste uhodnout role ostatních?
- Na které pozici se nacházel váš „dvojník“ – dostali byste se stejně daleko jako on?

Žáci mohou dostat prostor také na to, aby vlastními slovy převyprávěli příběh, který měli na své kartě. Skupina pak společně pojmenuje příčiny situace konkrétní postavy a také její důsledky. Učitel se ptá, jaké nepřijatelné formy pracovních podmínek se během aktivity objevily a k jakým důsledkům vedly. Zásadní postřehy žáků učitel napíše na tabuli. Budou to pravděpodobně pojmy: dluh, nerespektování lidských práv, přetlak žadatelů o pracovní místa, nedodržování (neexistence) zákoníků práce atd. Lze také na tabuli vytvořit sloupce „klady“ a „zápory“ pracovních podmínek. (Žáci začnou pravděpodobně více přemýšlet také nad svojí pracovní budoucností.)

Poté učitel položí otázku:

- Myslíte, že byste mohli vy sami něco udělat pro změnu popisovaných pracovních podmínek ve jmenovaných zemích?

Je vhodné zmínit se o činnosti nevládních organizací NaZemi, Člověk v tísni, UNICEF a dalších, které pomáhají v rozvojových zemích vytvářet spravedlivé pracovní podmínky, bojují proti dětské práci, případně poskytují humanitární či rozvojovou pomoc. Je dobré zdůraznit, že se kdokoli z nás může stát členem některé z těchto organizací.

Na závěr může učitel požádat žáky o zhodnocení aktivity. Rukou žáci naznačí, jaký mají z aktivity dojem: ruka těsně u země = nejhorší dojem, ruka směřující do stropu = nejlepší dojem.

Zajímavé odkazy

Nevládní nezisková organizace NaZemi: www.nazemi.cz
UNICEF Česká republika: www.unicef.cz
Člověk v tísni: www.clovekvtisni.cz

Použitá a doporučená literatura

Hořká chuť čokolády. Kakao a dětská práce [online]. NaZemi, 2010 [cit. 2013-07-07]. Dostupné z: www.fairtrade.cz/230-horka-chut-cokolady.

Seznam příloh

Publikace

Příloha 2: Role

CD

Příloha 1: Výroky

Příloha 3: Přehled rolí

Příloha 2: Role

Jana, Česká republika
Pracuji jako asistentka ředitele v nevelké firmě teprve půl roku. Předtím jsem pracovala na podobné pozici v jiné firmě, ale za touto nabídkou jsem odešla, protože jsem tu lépe finančně ohodnocena. Práce mě baví přiměřeně, mám několik prima kolegů. Někdy mě zlobí, že tu musím zůstat dlouho a nemůžu se odpoledne věnovat dětem, které tak zůstávají skoro do večera ve školce a v družině.

Alena, Česká republika
Pracuji v malé sklárně už 23 let. V poslední době hodně podobných podniků v republice zavřeli, a proto se o práci bojím. U nás na malém městě u hranic bych ve svém věku už asi jiné zaměstnání nesehnala. Musela bych žít z podpory, která by možná stačila na nejnutnější věci, ale třeba na dovolenou už bych asi jet nemohla. Při obědě si s kolegy často povídáme o tom, že podobný strach máme všichni, i když plat je tu „nic moc".

Aneke, Holandsko
Jsem učitelkou historie na střední škole v Amsterodamu. Moc mě baví jak práce s mladými lidmi, tak i práce s historií. Studium historie na pedagogické škole bylo vždycky mým snem. Plat učitelů v Holandsku je přiměřený. Máme příjemný byt a spolu s manželem naši pětičlennou rodinu pohodlně uživíme. Zbude nejen na bohatého ježíška, ale i na dovolenou, dokonce několikrát za rok. Přemýšlím, že bych si udělala doktorát a učila na univerzitě. Asi by se mi to také líbilo.

Dragan, Bulharsko
Mám menší hospodářství v pohoří Rodopy. Hospodařil tu už můj praděda. Je to sice celodenní dřina, ale mám to rád, i když si můžeme odpočinout jen v zimě. Většinu věcí, které potřebujeme, si vypěstujeme a vyrobíme. Prodáváme zeleninu i mléčné výrobky na trhu, a tím si trochu přilepšujeme. Peníze jsou nutné jen na nějaké oblečení, nářadí a nádobí. Horší to bude, až děti půjdou na školy a budou potřebovat platit ubytování a jízdné. Budou si muset přivydělávat. Kdybych onemocněl nebo se zranil, byl bych úplně na mizině. Jiná práce tu totiž není a podpory u nás moc nefungují.

Mohamed, Bangladéš
Bangladéš je jedna z nejchudších zemí světa, ale já mám štěstí. Zdědil jsem po otci objekt, který jsem přebudoval na továrnu, v níž teď vyrábíme džíny. Obchod jde docela dobře, zájem ze západu o naše levné oblečení je velký. Horší je to s konkurencí. Jako majitel mám příjmy vysoké, jezdíme často na dovolenou do zahraničí, protože v Bangladéši je příliš velké horko a vlhko. Moje děti studují v USA.

Yasin, Indonésie
Jsem manažerem kvality v továrně na boty, vyrábíme pro HUMANIC, Deichman, CCC a další firmy. Deset let jsem pracoval jako dělník a celou dobu jsem se bál o místo – vyhazují tu za každou maličkost, někdy i bezdůvodně. Na téhle pracovní pozici jsem o něco klidnější. Zájemců o práci je tu tolik, že si naši zaměstnavatelé mohou dovolit lidmi „plýtvat". Se ženou a čtyřmi dětmi bydlíme v malém pokoji o velikosti 4 x 5 metrů. Žena nepracuje. Na lepší bydlení nám můj plat nestačí. I jídlo máme hodně skromné – maso jenom jednou měsíčně. I tak je to ale trošku lepší, než dřív.

John, Nigérie
Pracuji jako dělník na ropné plošině firmy Shell. Práce je to namáhavá a nebezpečná, ale není zle placená. Pro svoji rodinu vydělám, co potřebujeme. Nedávno jeden kolega při práci zahynul. Kovová tyč ho srazila do moře, a jak byl omráčený, utopil se. Mám malé děti, a kdyby se se mnou něco stalo, moje žena by to měla moc těžké. Ale jinou práci s tak solidním příjmem bych tu nesehnal.

Saree, Indie
Pracuji jako telefonistka v call centru. Rodiče mi zaplatili dobrou školu, takže umím dobře anglicky, což je pro tuto práci podmínka. Je to sice činnost jednotvárná, ale jsem ráda, že ji mám. Pracuji v čisté klimatizované místnosti a mám slušnou pracovní dobu. Předtím jsem dělala v továrně a to byla samá špína a přesčasy. Proslýchá se, že krize zasáhne i naše odvětví a bude se propouštět. Pokud se tak stane, zůstanu asi bez práce, což je u nás v Indii kruté – žádné sociální podpory tu nemáme.

Jacques, Pobřeží slonoviny
Jsem sirotek. Když k nám do sirotčince přišli s tím, že potřebují lidi na práci na kakaové plantáži, a vybrali mě, tak jsem šel. A docela rád – v sirotčinci to za nic nestálo. Myslel jsem, že si vydělám nějaké peníze, abych mohl začít normálně žít. Už jsem tu ale přes rok a plat jsem ještě neviděl. Pracovat musím od rána do noci. Když jsem unavený a nejde mi to, tak dostanu výprask. Plantáž je obehnaná vysokým plotem, takže se nemůžu ani dostat ven.

Juana, Kolumbie
Pracuji u souseda na kávové plantáži. Odešla jsem sem z města, kde jsem dělala uklizečku, ale bylo tam na mě moc rušno a pro děti nebezpečno. Tady je klid. Mám sice míň peněz, ale život je tu přece jen levnější. Pracuje nás tu několik sousedů, je tu docela příjemně. Práce je náročná při sklizni, to jsme tu do tmy, ale jindy je to zase volnější, a to pak trávím víc času s dětmi. Manžel mě někdy přemlouvá, abychom se vrátili do města, ale mně se zatím nechce. On se tu nudí.

Win, Vietnam
Před týdnem jsem přišel o práci, protože jsem se pokusil zorganizovat stávku. Podmínky v naší továrně na oblečení jsou neúnosné. Nekonečné přesčasy, zadržování platu a propadání se do dluhů. Továrna je nebezpečná, nemá například vůbec únikové východy. Kdyby vypukl požár, byl by to asi masakr. Když jsme se pokusili stávkovat, tak nás vedoucí, místo aby nás vyslechli, rovnou vyházeli a na naše místa přijali další. O zájemce tu není nouze. Vůbec nevím, co se mnou a s mojí rodinou bude – jsme teď úplně bez příjmu.

Paul, Keňa
Když jsem dostudoval právnickou fakultu, váhal jsem, jestli se mám dát na dráhu advokáta. Znamenalo by to být nějakou dobu koncipientem s malým příjmem, ale pak bych pravděpodobně slušně vydělával. Asi by mě to bavilo. Nebo bych se rovnou mohl stát firemním právníkem. Rozhodl jsem se nakonec jít do firmy – a nelituji. Pracuji 8 hodin denně a vracím se domů dost brzy na to, abych se mohl ještě věnovat rodině.

Aktivita 5: Globální, regionální a lokální dopady turismu

Autorka: Kateřina Hošková

Anotace

Na základě společné diskuze a četby vybraných literárních ukázek se žákům předestře téma turismu. Pomocí skupinové práce a následné diskuze si uvědomí sociální, kulturní a environmentální dopady masového turismu v místech obývaných společnostmi s odlišnou kulturou. Společně přemýšlejí nad možnostmi, jak turismus změnit k šetrnějšímu a vědomějšímu. Konfrontují zároveň svou vlastní představu o cestování a díky nově nabytým informacím ji modifikují.

Výstupy

Žák:

- popíše a zdůvodní sociální, kulturní a environmentální dopady masového turismu;
- interpretuje text a přiřadí ho k odpovídající geografické oblasti;
- kvalitní životní prostředí považuje za hodnotu, svůj postoj formuluje a v diskuzích obhajuje;
- přistupuje odpovědně a citlivě k jiným a odlišným kulturám.

Zařazení do výuky

Aktivita usnadňuje naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově.

GYMNÁZIUM
Vzdělávací oblast / vzdělávací obor
Člověk a společnost / Občanský a společenskovědní základ, Geografie
Člověk a příroda / Geografie
Jazyk a jazyková komunikace / Český jazyk a literatura

Průřezová témata
Environmentální výchova
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Osobnostní a sociální výchova

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ
Vzdělávací oblasti a obsahové okruhy
Společenskovědní vzdělávání
Přírodovědné vzdělávání (biologické a ekologické vzdělávání)
Jazykové vzdělávání a komunikace

Průřezová témata
Člověk a životní prostředí

Čas na přípravu: cca 1 hodina (učitel musí znát literární ukázky a promyslet si otázky i průběh aktivity; měl by být schopen vysvětlit pojmy, na které se žáci mohou ptát: trvale udržitelný rozvoj apod.; prostudování článku Hany Kolářové Co je a kde se vzala šetrná turistika – dostupné z: www.czp.cuni.cz/enviwikidata/HK/Turistika.pdf.
Doba trvání: 45 minut (případně 90 minut, pokud si žáci literární ukázky nepřečtou doma), délka aktivity závisí také na učiteli: diskuzi, brainstorming a práci ve skupinkách je možné časově ohraničit tak, aby se aktivita vešla do jedné vyučovací hodiny
Prostor: třída
Pomůcky: literární ukázky pro každého žáka (příloha 1), tabule, internet, počítač a projektor pro případné promítání dokumentů, filmů a hudby, článek Hany Kolářové Co je a kde se vzala šetrná turistika (pro učitele) dostupný z: www.czp.cuni.cz/enviwikidata/HK/Turistika.pdf.

Postup

1. Zamyšlení nad tématem „turismus“ (10 min), 2. Zamyšlení nad přečtenými ukázkami (25 min), 3. Reflexe (10 min)

1. Zamyšlení nad tématem „turismus“
Učitel se studentů zeptá, jestli rádi cestují, kde už byli a jaké dojmy si z cizích zemí a krajů odnesli. Zároveň se dotáže, jaké dovolené plánují (sami, případně s rodinou apod.), které země je lákají a proč.

Následně jsou studentům předloženy literární ukázky, ve kterých se objevuje téma cestování a střetávání různorodých kultur. V této aktivitě použijeme ukázku z cestopisu Hanzelky a Zikmunda a Zdeňka Šmída (příloha 1). (Je možné použít i jinou literaturu. Učitel vybere ukázky s ohledem na věk a založení žáků.) Ukázky si žáci přečtou za domácí úkol nebo společně v hodině – v závislosti na časových možnostech.

Masový cestovní ruch lze definovat jako volnočasovou turistiku, která nabízí nejvyšší komfort a pohodlí bez ohledu na vlivy na životní prostředí. Typickým příkladem je tzv. 3S dovolená, která se zaměřuje na moře, slunce a pláže (sea, sun, sand). Velká koncentrace lidí na relativně malém území vede k označení této turistiky jako masové.

Formy alternativní turistiky lze definovat jako aktivní cestování malé skupiny návštěvníků s minimálními negativními environmentálními a sociálními dopady a maximálním potěšením z kontaktu s přírodou. Tyto netradiční formy alternativní turistiky získávají stále větší oblibu. Patří mezi ně turistika za divokou zvěří, dobrodružná turistika a ekologická turistika.
(Sørensen)

2. Zamyšlení nad přečtenými ukázkami

Po přečtení literárních ukázek učitel klade žákům otázky typu: Jak vnímají autoři (Zikmund a Hanzelka) odlišnou kulturu? Kde v textu autoři projevují svůj postoj vůči poměrům v navštívené zemi? Z čeho to plyne? Jak se chovají turisté v zemi, kterou popisuje Zdeněk Šmíd? Zkuste se vcítit do situace domorodců – jak byste vnímali popisované turisty? Popište své pocity. Jak vypadalo tradiční oblečení venkovských obyvatel zhruba před sto lety u nás? Atd.

Po společné diskuzi jsou žáci rozděleni do skupinek po čtyřech nebo pěti. Učitel je požádá, aby debatovali o tom, jaké sociální, kulturní a environmentální dopady (pozitivní i negativní) má masový turismus. Po skupinové práci přednesou mluvčí jednotlivých skupinek své postřehy, které může učitel nebo někdo z žáků zapisovat v bodech na tabuli pod hlavičkou „masový turismus“.

Na jedné straně máme vypsány dopady masového turismu. Učitel nyní žáky vyzve, aby opět ve skupinkách pomocí brainstormingu sepsali všechny možnosti, které je napadají ke zmírnění negativních dopadů turismu a podpoře dopadů pozitivních (tedy jak by se měli a mohli turisté a turismus změnit). Poté opět mluvčí skupinek na výzvu učitele prezentují své návrhy, které jsou zároveň zapisovány na druhou půlku tabule. Pedagog poté shrne základní teze šetrné (neboli udržitelné, měkké, „soft“) turistiky z článku Co je a kde se vzala šetrná turistika a případně návrhy studentů na tabuli doplní o další relevantní body.

3. Reflexe

Nyní proběhne konfrontace vlastních plánů na dovolenou s nově nabytými informacemi. Žáci a pedagog se ve společné diskuzi znovu zamyslí nad svými cestovatelskými plány. Společně přemýšlí, jak by mohli své cesty „ozelenit“. Zkusí si vybavit příklady šetrné turistiky ve svém okolí (agroekoturistika apod.). Pokud čas dovolí, nastíní jim pedagog „případ Galapágy“, který si nastudoval v textu Co je a kde se vzala šetrná turistika.

Součástí závěrečné reflexe by měla být i učitelem položená otázka: „Co můžu udělat já?“ V návrzích studentů, případně učitele, by mělo zaznít: uvědomělé plánování vlastní turistiky, přednost „lokální“ dovolené před „exotickou“, vhodně zvolené dopravní prostředky atd.

Tipy na vedení a rozšíření aktivity

Otázky střetávání velmi odlišných kultur, jejich zvyků, náboženství a podobně jsou vždy citlivé téma. Je třeba, aby byl učitel připraven na případné nemístné poznámky u čtených literárních ukázek. Pokud je ve třídě alespoň jeden žák z národnostní menšiny, nabízí se možnost diskuze o jeho pohledu na kulturu majoritní, ve které žije, na popis obtížností, které pociťuje a podobně.

Atraktivní by bylo začít motivací v podobě dokumentárních cestopisných fotografií rozvěšených po stěnách třídy. Mohou dokumentovat masovou, šetrnou i ekoagroturistiku. V tuto chvíli je necháme bez komentáře a teprve potom může následovat literární ukázka.

Literární ukázky mohou být použity dále i v hodinách českého jazyka a literatury, případně v zeměpisu k následujícím tématům:

- Podtrhněte výrazy, které demonstrují vypravěčův názor na domorodé obyvatele.
- V čem se dnes posunulo vnímání skutečností zobrazovaných v cestopisu Zikmunda a Hanzelky?
- Jak se změnila politická situace v zemích, které popisují Zikmund a Hanzelka? (V dnešním Maroku je to např. město Tanger.)
- Vyhledejte literaturu, ve které se popisuje styl venkovského oblečení u nás například v 19. století.

Námět pro tvůrčí psaní: Učitel vybere dle vlastního uvážení píseň od skupiny Tinariwen. Tinariwen je skupina tuaregských a berberských hudebníků z oblasti Sahary v severní části afrického Mali. Pedagog k vybrané hudbě nic neřekne. Studenti zavřou oči a zaposlouchají se do hudby. Ta jim poslouží jako impulz k vlastní literární tvorbě jakéhokoli žánru (např. báseň nebo volné psaní apod.).

Pro doplnění je vhodné využít jakékoli dokumenty či videa od Hanzelky a Zikmunda.

Zajímavé odkazy

Evropská charta udržitelné turistiky v chráněných územích: www.eco-tour.org
Světový fond na ochranu přírody: www.wwf.org
Agenda 21: http://cs.wikipedia.org/wiki/Agenda_21
Centrum pro otázky životního prostředí, Univerzita Karlova v Praze: www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz
Další inspirace pro výuku: www.respektneboli.eu/pedagogove/zdroje/setrna-turistika

Použitá a doporučená literatura

HANZELKA, J., SLOMEK, J. *O toleranci: zamyšlení cestovatele na konci století s litografiemi Oldřicha Kulhánka*. Praha: Primus, 1999. ISBN 80-85625-98-9.
HANZELKA, J., ZIKMUND, M. *Přes Kordillery*. Praha: Orbis, 1957.
HANZELKA, J., ZIKMUND, M. *Tam za řekou je Argentina*. 3. vydání. Praha: NPL, 1963.
HANZELKA, J., ZIKMUND, M., HUVAR, M. *Přemožení pouště: [dvě reportáže z cesty po Africe]*. 2. vydání. Brumovice: Carpe diem, 2002. ISBN 80-86362-27-2.
KOLÁŘOVÁ, H. *Co je a kde se vzala šetrná turistika* [online]. Centrum pro otázky životního prostředí: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 9 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: www.czp.cuni.cz/enviwikidata/HK/Turistika.pdf.
LEDERBUCHOVÁ, L., STEHLÍKOVÁ, M. *Čítanka 8: pro základní školy a víceletá gymnázia: učebnice*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-723-8422-8.
SØRENSEN, S. B. *Ecotourism as a way to protect nature*. Aarhus: Miljølære, Aarhus Universitet, 2002. ISBN 87-778-5137-4.
ZIKMUND, M., HANZELKA, J. *Obrácený půlměsíc*. Praha: SNPL, 1961.
ZIKMUND, M., HANZELKA, J. *Tisíc a dvě noci*. Praha: Svoboda, 1967.

Seznam příloh

CD

Příloha 1: Literární ukázky

Kolektiv autorů
Nápadník na téma globální problémy

Autoři: Anna Fischerová, Kateřina Hošková, Kateřina Mrázková, Michaela Rychtecká
Redaktorka: Lucie Krejčí
Odborná spolupráce: Lukáš Kala, Dana Kellnerová, Hana Klenovská, Dana Křivánková, Eva Trnová, Jiří Vorlíček
Ilustrace: David Fišer
Grafická úprava: Jan Michoin

Vydala Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání
Lipová 20, Brno, www.lipka.cz
Brno 2013
První vydání
44 stran

Vytištěno na recyklovaném papíře.

LIPKA je jednou z největších a nejstarších organizací v České republice, které se věnují environmentální výchově a vzdělávání dětí i dospělých. Na všech jejích pracovištích probíhají ve všední dny výukové programy pro školy a v odpoledních hodinách kroužky pro děti i dospělé. Mezi činnosti Lipky patří také vzdělávání pedagogů, ekologické poradenství a osvětové akce pro širokou veřejnost.
Navštivte některé z pěti pracovišť Lipky – Lipovou v Pisárkách, Rozmarýnek v Jundrově, Jezírko mezi Soběšicemi a Útěchovem, Kamennou na Starém Brně nebo Rychtu v Krásensku na Drahanské vrchovině – a zúčastněte se některé z mnoha akcí pro veřejnost. Kompletní nabídku výukových programů, kroužků, táborů a akcí naleznete na stránkách **www.lipka.cz**.

lipka

EDIČNÍ CENTRUM Lipky vydává nové vysoce kvalitní materiály, které se snaží zvyšovat úroveň ekologické gramotnosti žáků, učitelů i veřejnosti. Přehled všech produktů Edičního centra – publikací, her i výukových pomůcek – naleznete na internetových stránkách Lipky, kde si je můžete prostřednictvím e-shopu také objednat. K zakoupení jsou rovněž na všech pracovištích Lipky.
www.lipka.cz/e-shop

lipka
EDIČNÍ CENTRUM

CD příloha

Publikace je souborem námětů, které mají sloužit jako inspirace učitelům na středních školách. Naleznete v ní několik výukových aktivit, které se věnují globálním problémům současného světa a svým obsahem usnadňují naplňování Doporučených očekávaných výstupů v environmentální výchově. Aktivity volně doplňují a rozšiřují výukový program Mobil – co nevyčteme z displeje, ale lze je použít také zcela samostatně.

V rámci projektu Vzdělávání k udržitelnému rozvoji pro střední školy vznikly obdobné publikace také pro témata ekosystémové služby, environmentální aspekty potravin a občanská angažovanost.

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ